

Bártol Réka

Klímváltozás és környezeti nevelés a Kiskunsági Nemzeti Park erdei iskoláiban

A tisztelettől a kizsákmányolásig

„A környezeti nevelés célja a környezettel harmóniában élő, környezettudatos gondolkodású ember nevelése, aki odafigyel környezetére, ehhez megfelelő tudással, beállítottsággal, motivációval bír.”¹

A környezeti nevelés mint pedagógiai fogalom viszonylag új keletűnek számít, miközben „névtelenül” mindig is létezett, amióta ember az ember. Tartalma, módszerei, motivációi magától értetődően az ember és természet viszonyának megfelelően az évszázadok-évezredek során sokat változtak. Erazim Kohák, cseh filozófus az ember környezethez való viszonyulásában három korszakot különböztet meg: *„...földi létünk különböző módozataiban – mint vadászok/gyűjtögetők, mint pásztorok/földművelők és mint termelők/fogyasztók – mi, emberek a természetről háromféle tapasztalattal rendelkezünk: mint minket csodálattal és félelemmel eltöltő jelenlét, amit imádni és engesztelni kell; mint munkatárs, akit tisztelnünk és megértenünk illik; és mint nyersanyag, amit használhatunk.”²*

A vadászok/gyűjtögetők számára az őket körülvevő természet szent, amelytől függenek, így annak alárendeltjei. A mezőgazdálkodás megjelenésével egy mellérendeltségi viszony alakul ki: a pásztorok/földművelők a maguk hasznárára fordítják a természetet, miközben gondoskodnak arról a szeletről, amelyet kihaló állatoknak belőle, és amelyet tulajdonuknak tekintenek. Számukra a természet *„egy bensőségesen ismert, ‘azonos vérből származó’ rokon”*. Az ipari forradalmat követő fogyasztói társadalom embere kizsákmányolja a természetet, amit használ, *„ami nem kelt sem empátiát, sem szimpátiát”*. Korunk embere számára a természet nem szent, és nem rokon többé, hanem úgy viszonyul hozzá, mintha élettelen dolog lenne, amin uralkodik – az egykori alárendelt fölérendeltté vált.

1 Ádám Ferencné; Boldis Anna Kornélia (2019): *A környező világ megismerésének módszerei*. http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/A_kornyezo_vilag_megismeresenek_modszerei/

2 Kohák, Erazim (1998): *Az ökológiai tapasztalat változatai* <https://ligetmuhely.com/liget/az-okologiai-tapasztalat-valtozatai/>

Ezek a korszakok nagy vonalakban az idő előrehaladtával alakultak át egymásba, de a korszakokon belül is felfedezhetünk párhuzamokat. Gondoljunk csak a korai természetpusztítás nagy „klasszikusára”, a Mediterráneum hatalmas, összefüggő erdősegeinek ókori kipusztítására. A mai partvidéki kopár hegyoldalakat annak a kizsákmányoló embernek köszönhetjük, aki „korát megelőzve” a természetet rokonának tekintő, együttműködő emberiség korszakában rombolt. A természetet uralma alá hajtó jelenkorban pedig új jelenség a klímadepresszió, ami főként a magát a globális felmelegedés következményeivel szemben védtelennek érző tinédzserekben alakul ki. Nem áll messze ez a szorongó érzés a természetet szentként tisztelő, egyben attól rettegő vadászok/gyűjtögetők tapasztalatától.

Még mindig vannak, akik vitatják, hogy a klímaváltozásnak az emberi tevékenység az oka, és arra hivatkoznak, hogy a földtörténet során mindig voltak felmelegedési periódusok. Hogy igazuk van-e, annak valójában nincs jelentősége szemléletformálás szempontjából. Tagadhatatlan tény, hogy az ember rátelepszika Földre és kisajátítja magának, feléli készleteit. Tény, hogy óránként kihal egyfaj, és ez a természetes kihálási ütemnek a többszázszorosa – ennek is az ember az oka. Gondolkodásunkon, szemléletünkön tehát mindenképpen változtatni szükséges, akár van éghajlatváltozás, akár nincs.

Nem csak környezeti és nem csak nevelés

Visszatérve a környezeti nevelés definíciójához, paradox módon akkor volt igazán az, amit a meghatározás tartalmaz, amikor még neve sem volt. Környezetnek ugyanis a külvilágnak azt a részét nevezzük, ami közvetlenül hat az objektumra. Az ember tényleges környezete csak az első két korszakban volt maga a természet, és ekkor a természetben, a természettel való életre kellett tanítani az utódokat a túlélés érdekében. Ma jórészt egy ember által épített vagy átalakított világ vesz körül minket, és hat az életünkre. Nyilvánvaló, hogy a környezeti nevelés elsősorban nem ezzel a művi környezettel akar harmóniába hozni minket, nem az erre való odafigyelés, tudatosság kialakítása a célja. Helyesebb lenne természeti nevelésnek nevezni, mert a természetes környezettel kívánja újra kapcsolatba hozni az embert, amivel már nincs mindennapos tapasztalata, ami egyre inkább idegenné válik számára.

Elég ennyi? Ezen a ponton valóban meg kell-e, lehet-e állnunk a nevelésben? Vajon elválasztható-e a természettől való eltávolodás az emberi kapcsolatok kiüresedésétől, vagy a még használható, de már nem legkorszerűbb, legdivatosabb tárgy kidobása bizonyos embercsoportok kirekesztésétől, egy öreg fa kivágása egy műemlék lerombolásától?

Vajon nem ugyanaz-e a gyökere a másik élőlény – legyen az ember vagy állat – iránti közönynek?

„...a környezet pusztulása, valamint az emberi és etikai hanyatlás szorosan összefügg.”³

3 Ferenc pápa (2015): *Laudato Si'*. Szent István Társulat, Budapest, 35. old.

Az utóbbi két évszázad technikai vívmányai soha nem tapasztalt hatalmat adtak az emberiség kezébe, ami azt az illúziót keltette, hogy az ember a természet elemei felett éppúgy képes uralkodni, mint az emberi lét felett. Ehhez társul a haszonelvű szemlélet, ami sokak életét irányítja: boldogság az, ha azt tehetjük, ami kellemes, és el tudjuk kerülni a fájdalmat. Aki így gondolkodik, az önmaga körül forog, és mindent aszerint ítél meg, milyen mértékben szolgálja a boldogságra törekvő életét. Ez a nyugati társadalmat meghatározó, az igazságot relativizáló szemlélet az, amit meg kell változtatnunk, és így a nevelés, amiről beszélünk, tulajdonképpen átfogó erkölcsi szemléletformálás. Nem elég azonban lerombolni egy téves szemléletet, valamit nyújtani is kell helyette. Mi adhat hát alapot az ember minden élővel kapcsolatos viszonyához?

A természet nem rajtunk kívül álló dolog, amitől függetleníthetjük magunkat, hanem mi is részei vagyunk éppúgy, mint az összes létező élőlény. Ahogyan egy ember sem attól válik értékessé, hogy mit tesz, vagy mennyiben szolgálja a köz javát, hanem önmagában, mint emberi létező értékes, éppígy minden élőlény – a kékalgától a kullancson és a zöld gyíkon keresztül a sakálig – önértékkel bír, amely nem választható el attól. Minden élőlénynek, függetlenül attól, hogy az emberiség hasznot húz-e belőle, megbetegedést, kellemetlenséget okoz-e, vagy látszólag közömbös-e létezése az emberi nem számára, joga van az élethez. Maga az élet érték. Az embernek, mint az egyetlen gondolkodó fajnak, kitüntetett szerepe van ebben a világban: hatalma van és felelőssége. Hatalmával élve, és nem visszaélve, felelősségének teljes tudatában azon kell(ene) munkálkodnia, hogy megőrizze a természet egységét.

Még mindig vannak, akik vitatják, hogy a klímaváltozásnak az emberi tevékenység az oka, és arra hivatkoznak, hogy a földtörténet során mindig voltak felmelegedési periódusok. Hogy igazuk van-e, annak valójában nincs jelentősége a szemléletformálás szempontjából. Tagadhatatlan tény, hogy az ember rátelepszik a Földre és kisajátítja magának, feléli készleteit. Tény, hogy óránként kihal egy faj, és ez a természetes kihalási ütemnek a több százszorosa – ennek is az ember az oka. Gondolkodásunkon, szemléletünkön tehát mindenképpen változtatni szükséges, akár van éghajlatváltozás, akár nincs.

A környezeti nevelésnek – jobb híján maradjunk ennél az elnevezésnél – így hát elsősorban nem az a feladata, hogy megismertesse a gyerekekkel a különböző növény- és állatfajokat, élőhelytípusokat, ökológiai fogalmakat, és nem is az, hogy elrettentse őket a környezetszennyezés mértékével. Sokkal inkább, hogy egy üzenetet adjon át részükre: *a természetben, amely gyönyörű és értékes, és amelynek te is része vagy, minden mindennel összefügg, így tetteidnek következményei vannak.* Egy környezeti nevelési foglalkozás nem kihelyezett természetismeret-óra, hanem sokkal komplexebb annál. Nemcsak racionális, hanem esztétikai, etikai, spirituális mondanivalót is hordoz.

Célkeresztben a fiatalok

A nemzeti parkok alapfeladatai közé tartozik a védett területek és értékek bemutatása, a szemléletformálás, környezeti nevelés. Ez szükséges is, hiszen az egyre fogyatkozó természeti értékek megőrzése nem lehet csak jogszabályi alapokon nyugvó tevékenység, elengedhetetlen a társadalmi támogatottság is. Ahhoz, hogy a lakosság a természetvédelmi célok mellé álljon, „alulról” történő építkezés szükséges. Ehhez elsősorban – de nem kizárólag – a helyi és a legifjabb generáció kerül a nemzeti parki szemléletformálás célkeresztjébe. Az óvodás és az iskolás korosztály ugyanis a legfogékonyabb és a legkönnyebben szervezhető. Ha pedig sikerült célba venni, többféle „lőszer” közül választhatunk: ismeretterjesztő, népszerűsítő előadások, interaktív foglalkozások, túrák, szakvezetések, táborok, tanösvények, vetélkedők, falunapokon és más rendezvényeken való megjelenés, kiadványok, kiállítások stb. Legkoncentráltabban pedig az erdei iskolában és óvodában tudunk olyan hatást kifejteni, hogy a környezeti nevelés alanya, azaz a gyermek maradandóan, és lehetőleg gyógyíthatatlanul természetszeretővé váljék.

Az erdei iskola kicsit olyan, mint a tengeri malac, amelyik nem tengerben él és nem is malac. Nem feltétlenül erdőben van, hanem gyakorlatilag bárhol, kinn a természetben – pusztában, erdőben, vízparton, réten. Az iskolához sem hasonlít, mert ide nem lehet beíratni egy diákot se, pedig biztos lenne rá jelentkező elég. Annál is inkább, mert nincs padban ülés és számonkérés, nem tanterv szerinti oktatás zajlik benne. Egy erdei iskolában játszanak és kirándulnak, vízben gázolnak, tücsköt-bogarat keresnek, nagyítóval fedezik fel a virág szépségét, és közben észrevétlenül új élmények, érzések, tapasztalatok érik őket, akaratlanul is ismeretek költöznek a fejekbe.

Nagyon koncentrált, mert az erdei iskola több napon keresztül tart, vagyis a gyerekek 2-3-4 éjszakát az erdei iskola szálláshelyén töltenek. Így az élményszerzés mellett lehetőséget nyújt az önállósodásra, az együttélés szabályainak megtanulására, az alkalmazkodás gyakorlására. Minden erdei iskola rendelkezik programkínálattal is. Ennek alapegysége a modul, ami kb. 3 órás foglalkozássorozat. Az egymásra épülő modulok programot alkotnak, ami alsósok esetében 3 modulból, felsősöknél 6 modulból áll. Nem kötelező azonban az erdei iskola kínálatából választani, erdei iskolai program megvalósítható az általános iskola, a tanárok saját szervezésében is, bár ez ma már egyre ritkább.

A Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság két erdei iskolát működtet: a Fülöpházi-buckavidéken a Naprózsa Erdei Iskola, Lakitelek mellett a Tőserdőben a *Kontyvirág Erdei Iskola* várja a látogatókat. Ez utóbbi ideális helyszín egy erdei iskolának, több okból is. Egyrészt mindhárom fő élőhely-kategória képviselteti magát: van erdő, rét és tó (vagyis holtág) is, egymástól alig pár kilométernyi távolságban. Másrészt ez a nemzeti parki terület a kevésbé érzékeny területek közé tartozik. A Szikra és az Alpári-rét ugyanis a Tisza ártere, ahol az élővilág alkalmazkodott a gyorsan változó körülményekhez. Az árvíz érkezése, kiterjedése ugyanis kiszámíthatatlan – van, hogy elmarad, van, hogy egy évben kétszer is érkezik. Ilyen körülmények között a nagyon speciális igényű, érzékeny fajok nem képesek fennmaradni, azok hiányoznak erről a területről.

A legfőbb értéket a vizes élőhelyekhez kötődő növények, mint a tavirózsa, békaliliom, tündérrózsa, sulyom, illetve madarak, mint a gémfélék, ludak, récék, partimadarak jelentik. Ezek eleve olyan, emberek számára nehezen megközelíthető helyeken élnek, melyekre egy átlagos látogatónak eszébe sem jutna behatolni.

Az Alpári-rétet leginkább a tiszalparti Templomdombról láthatjuk be. Ha sétálni akarunk az ártérben, jó időt kell kifognunk. Ha eső volt korábban, sarat dagaszthatunk, ha pedig meleg van, az árnyékoló fák hiánya tart vissza minket. A Tóserdő is a kijelölt tanösvényről járható be a legkényelmesebben – az útról letéréstől visszatarat a sok kidőlt, korhadó fa és a dús aljnövényzet. Attól mindenestre nem kell tartanunk, hogy akár egy nagyobb csoport is vissza nem fordítható károkat okozna a taposással.

A folyó nem ellenség

Látni-, tanulni- és okulnivaló azonban bőségesen akad kicsik és nagyok számára egyaránt. Ha nagyon röviden kellene összefoglalnom, miről szól a Kontyvirág Erdei Iskola, két szót mondanék: árvíz és erdő. Két magától értetődőnek tűnő, mégis nagyon félreértett fogalom, amely magán viseli a fentiekben kifejtett eldeformáló „fogyasztói szemlélet” minden nyomát, következményét. Az egész hetet felölelő, felsősöknek szóló foglalkozássorozat elején mindig azt kérem a gyerekektől, soroljanak szavakat, ami eszükbe jut az árvíz szóról. *Pusztítás, veszély, halál, gát, homokzsák, védekezés* – hangzik minden alkalommal. Csupa olyan asszociáció, ami tükrözi a mai ember tapasztalatát, szemléletét: az árvíz valami nagyon rossz dolog, amit meg kell akadályozni.

Kétszáz évvel ezelőtt egyetlen szó foglalhatta volna össze az akkori, folyó menti ember viszonyát az árvízrel: élet. Bizonyítja ezt a sárközi jobbágyok földesuruknak 1774-ben írt könyörgő levele:

„... Mi pedig kik Gyermekségüinktől itt lakunk, és mind nagyobb, mind kisebb árvizeket értünk tudjuk, hogy a vizeknek rendes áradása hasznunkat szerzi, mert szárazság idején bőséges kaszállást és marha legeltetést tapasztalunk, az Halbul pediglen nemcsak élelmünket és ruházatunkat, hanem minden adóinkat és portio fizetésünket szerezhetjük.”⁴

Vagy ahogy Bellon Tibor néprajztudós mai nyelven megfogalmazta: *„A vízjárta táj sohasem volt ellensége az embernek, együtt élt vele, mint életet adó testvérrel.”⁵*

Hogy történhetett ez meg? Hogyan lett testvérből ellenség? Öt napon át foglalkozunk azzal, amit egy másfél órás előadásban el lehetne mondani. De előadás nincs, helyette a gyerekek ártérmodellen figyelik az árvíz kialakulását, vizsgálják a lefelé mozgó víz természetét, társasjáték keretében az ártérben gazdálkodnak, jelenetet adnak elő, függönyből és ágakból minihalászeszközt készítenek. Ezek során kiderül, hogyan vették régen hasznát az árvíznek, miért került sor a folyó-

4 Andrásfalvy Bertalan (1987): *Rekesztőhalászat a középkorban Poroszlón*. História

<https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/87-02/ch05.html>

5 Bellon Tibor (2003): *A Tisza néprajza – Ártéri gazdálkodás a tiszai Alföldön*. Budapest, Timp Kiadó 15. old.

szabályozásra, és a mérnöki szemlélet hogyan üt vissza a bilincsbe vert folyó kiszámíthatatlanságában.

A lezáró szituációs játék örök kedvencem. A gyerekek egy tiszai település lakói, különböző szerepkörökkel (polgármester, vadász, gazdálkodó, vállalkozó, nyaralótulajdonos stb.), akik mindegyike egy-egy döntési helyzetbe kerül. Döntéseiknek következményei vannak: a település térképére élőlényeket rakunk fel vagy veszünk le, illetve a játék végén cukorkákra beváltható zsetonjaikat gyarapítják vagy apasztják. Nem tudják, mire megy ki az egész, így színlelés nélkül hoznak döntéseket. Van, hogy egyénileg határoznak, van, hogy szavaznak, mert közösségi döntésre van szükség. Közben pedig érvelnek, vitáznak, igyekeznek meggyőzni egymást. Kiderül, ki az, akinek csak a cukorka lebeg a szeme előtt, és ki az, akinek pusztán esztétikailag is számít, hány élőlény képe díszíti a térképet. Az utolsó kártya meglepetés: ezen olyan szituáció van, amelynél számba vesszük, hogy hány állatot hagytak a táblán, és ez befolyásolja a cukorkák számát is. Az egyórás játék során megtapasztalhatják, amire az életben sokszor éveket, évtizedeket kell várni: *a rövid távú, csak a haszonszerzésre koncentráló gondolkodás hosszú távon visszaüt, és ami nyereségnek tűnik, veszteséggé válik.*

Látjuk a fától az erdőt

Az árvíz mellett a másik szimbolikus fogalom az erdő, ami maga a színpad, hiszen az iskola épülete a Tőserdőben fekszik. A Tőserdő pedig a mai, parkokhoz, sorban ültetett fákhöz szokott szem számára nem szokványos. Időről időre el is hangzik a kritika: nem lehetne valamit kezdeni ezzel a keszkekuszasággal, ezzel a rendezetlen erdővel? Elhordani a kidőlt törzseket, kicsit megnyesni a fákat, megritkítani a bokrokat, úgy csak kinézne valahogy. Ilyen mondatok persze mindig felnőtt szájából hangzanak el – a gyerekek élvezik, hogy átmászhatják a földön fekvő fatörzseket, bukdácsolhatnak az avarban, bujkálhatnak a földre hajló ágak között. Ők könnyebben el is fogadják, hogy egy természetes erdő többnyire ilyen. A többféle fajhoz tartozó fák összevissza nőnek; törzsük különböző vastagságú, merthogy koruk változó; az aljnövényzet dús, és a holt fák is maradnak, mert helyük, szerepük van a rendszerben. Korhadó fák nélkül az erdő nem lenne erdő. Az, ami holtak, feleslegesnek tűnik, élőlények tömegének az otthona. Mikroszkopikus baktériumok és gombák szövük át a fatestet, és gondoskodnak a hosszú évtizedekig tartó lebontásról. Számos ízeltlábú bölcsődeként vagy étte-remként használja, ezek viszont maguk jelentik a menüt madarak és emlősök hadának, akik búvóhelyet is találnak a leváló fakéreg alatt vagy egy-egy odúban. Az erdők a legösszetettebb élőhelyek, bonyolult kapcsolatrendszerekkel, amelyet az ember nem képes átlátni. Minden beavatkozás azzal a veszéllyel fenyeget, hogy megbontja a rendszer egyensúlyát.

Sok gyereket meglepetésként ér, hogy az erdő önfenntartó rendszer, nem igényli az ember gondoskodását. Minden túra lehetőséget ad, hogy ezt a látásmódot megosszuk, hogy élményszerző megfigyelésekkel alá is támasszuk azt, amiről beszéltünk. Beszélünk arról a súlyos problémáról is, ami az avatatlan szem szá-

mára nem látható, de a Tőserdőt valójában fenyegeti: a *tájjidegen fajok inváziójáról*. Ennek elindítója is az ember, de a gyepelő már rég kihullott a kezéből. Több száz éve hurcol az ember magával egyik földrészről a másikra növényeket, állatokat, többnyire tudatosan, valamilyen nemes cél érdekében, de sokszor akaratlanul is. Az áttelepített élőlények pedig időnként kiszámíthatatlanul, mint a pestis, elkezdnek terjedni a helyi életközösség rovására. Hozzájuk képest ugyanis markáns helyzeti előnnyel indulnak: az új helyen nincs természetes ellenségük.

Bizonyára sokan ismerik az Ausztráliába betelepített 24 db üregi nyúl esetét, amelyek pár év alatt előzönlötték a kontinenst, majd ellenük vörös rókát honosítottak meg, amelyek azonban inkább a bennszülött erszényeseket tizedelték, végérvényesen kipusztítva jó pár őshonos emlőst. A végeredmény: több milliárd nyúl, hétmillió róka, és ki tudja, hány kipusztult vagy a kihalás szélén álló erszényes emlős. Ha valamire igaz a mondás, hogy „a pokolba vezető út jó szándékkal van kikövezve”, akkor a betelepítésekre biztosan. Ez a jelenség minden kontinensen megfigyelhető, és a legnagyobb természetvédelmi problémát jelenti, ezért tudnia kell róla minél több embernek. De az iskolában nem tananyag, ezért a Tőserdő – amit az észak-amerikai eredetű zöld juhar, amerikai kőris, gyalogakác triumvirátusa ural – válik élő tankönyvvé.

De a kirándulás nemcsak a tudásszerzés apropója, sokkal fontosabb, hogy élménnyé legyen, így az erdő, ami sok gyerek számára ismeretlen, kicsit ijesztő közeg, otthonosabbá válik. Kisiskolásokkal meg szoktunk állni az erdő áttekinthetőbb részén, ahol azt a feladatot kapják, hogy készítsenek egy erdei manó, törpe vagy kobold – népiesen *fődípiciny* – számára hajlékot. Meg szoktak lepódnni, hogy az erdőben tölgyek és harkályok mellett szó lehet nem létező lényekről is. Nem tudják, hogy ez a feladat pedagógiaiilag egyszerűen egyszerű. Nem a manók a lényeg, hanem az együtt gondolkodás és tervezés, a munkamegosztás, a kétkezi tevékenység, a találékonyság, a kreativitás, a logikus gondolkodás, az esztétika, a fantázia. Munka közben kis történetet is kell alkotniuk a mesebeli lényről és életéről. Csak hab a tortán, hogy az a hely, ahol én egy otthont készítettem, ami ott marad akkor is, amikor én már elmentem, már sokkal szerethetőbb, mint előtte volt.

Szeresd a hatlábút (is)!

A kisiskolások számára szóló háromnapos program középpontjában a rovarok állnak. Azért épp ezek a lények, mert a gyerekek egy része abban a tudatban él, hogy utálja a rovarokat, mivel guszztustalanul néznek ki és kivétel nélkül kellemetlenek: csípnék, harapnak és/vagy bűdösek. Ezeket a hamis képzeteket el kell oszlatni, ami nem is olyan nehéz. Ez a népes állatcsoport ugyanis rendkívül változatos, és a legizgalmasabb sci-fi történeteket is túlszárnyaló érdekességekkel ámfíthatjuk el a célközönséget. Emellett pedig rovarok szinte bárhol és bármikor megtalálhatók, így biztosan sikerül személyes kapcsolatba kerülni velük az itt töltött napok alatt, ami fontos az előítéletek leküzdésében. Persze nem kézzel fogdassuk őket, mert az maradandó károsodással járna – a rovarok kárára. Áttetsző, lapos dobozokkal fogják be őket a gyerekek, így gond nélkül megvizsgálhatják

közelről, sőt, ha sikerül áttenni a nagyítódobozba anélkül, hogy megszökne, még érdekesebb részleteket figyelhetnek meg. Ilyenkor sokszor elhangzik a „*Milyen szép!*” felkiáltás.

A rovarok különböző szájszerveivel úgy ismerkednek meg a gyerekek, hogy azokat különböző háztartási eszközökhöz hasonlítjuk. A mimikri jelensége az egész élővilágban elterjedt, de a rovarok különösen nagy művészek a környezet imitálásában. A diákok csoportokra osztva gyurmából készítenek rejtőzködő színű, mintázatos lényeket, amiket az udvar egy körülhatárolt részében leraknak, és a csoportok egymás gyurmarovarjait keresgetik. A beolvadó mintázat és forma időnként annyira sikeres, hogy van, amikor hetek, hónapok múlva fedezek fel egy-egy bokron faágat formázó, kissé már megkeményedett gyurmalényt. Nem maradhat ki a vízi rovarok kihalászása sem a holtágból, és mindig csodálkozást vált ki, hogy az az állóvíz, amiben elképzeléseik szerint csak halak, esetleg növények élnek, mennyi apró jószágoknak biztosít otthont. És akkor már csak egy ugrás a tápláléklánc.

Mindez csak egy nagyon szűkszavú ízelítő erdei iskolánk kínálatából. Huszonöt különböző modulból és négy kézműves foglalkozásból választhatnak az ide érkező iskolák korosztálynak, érdeklődésnek, tananyaghoz kapcsolódásnak megfelelően. Gyakran osztálykirándulásra érkező osztályok is igénybe veszik szakmai programjainkat, mert a hangsúly soha nem a tanuláson, hanem az élményszerzésen van. Ha szükséges, egyedi igényeket is kielégítünk, rövidítünk, át- és összedolgozunk modulokat, és szívesen fogadunk fogyatékkal élő csoportokat is bármilyen korosztályból.